

Bijlage 1: Koppeling met verdrag van FARO ([Verdrag van Faro | Erfgoedparticipatie Faro | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#))

1. **Erfgoed is van en voor iedereen**
Museumpark Orientalis maakt erfgoed toegankelijk en levend. Bezoekers gaan op reis en worden mede-vormgever van de betekenis van geschiedenis, culturen en religies. Het park nodigt uit tot persoonlijke ontdekking, reflectie én **actieve ervaring**, met mogelijkheden zoals digitale audiotours, reflectie-opdrachten, gastprogramma's en interactieve routes.
2. **Erfgoed geeft betekenis aan mensen en gemeenschappen**
Verhalen, landschappen en gebouwen worden beleefd en ervaren, niet alleen bekeken of bestudeerd. Plekken voor ontmoeting, bezinning en verwondering verbinden lokale en internationale bezoekers. Het gelaagde landschap vertelt over IJstijd, Romeinen, boeren en devotie, en wordt beleefd via thematische wandelroutes met stilteplekken, symboliek en zintuigprikkelers.
3. **Participatie en co-creatie**
Erfgoed wordt samen gedragen: door vrijwilligers, partners, buurtbewoners, scholen en andere stakeholders. Het park nodigt bezoekers uit om actief bij te dragen aan wandelroutes, exposities, evenementen en educatieve programma's. Samenwerking met 30–40 partners, waaronder Heilig Landstichting, Begraafplaats en Cenakelkerk, versterkt deze betrokkenheid. Vrijwilligers (80–100) en professionals (15 FTE) dragen bij aan zowel denken als doen.
4. **Erfgoed verbindt verleden, heden en toekomst**
Het Museumpark combineert rijksmonumenten (12) en overige gebouwen (20) in een coherent geheel. Exposities zoals *Rumi* (2024), *Ra tot Ragnarok* (2025) en *Handelsroutes* (2026) maken erfgoed actueel. Evenementen zoals Feest van Licht, Romeinen, Paradise en Zevenheuvelen trail & hike zorgen dat bezoekers **actief deelnemen**, niet alleen observeren. Educatieve programma's richten zich op duizenden kinderen en families, van kleuters tot studenten, en combineren leren met doen, samen met po-, vo-, mbo-, hbo- en universitair onderwijs.
5. **Erfgoed als bron voor maatschappelijk welzijn en duurzame ontwikkeling**
Museumpark Orientalis is een toeristische kernvoorziening met gezonde exploitatie (€600.000–€800.000). Erfgoed draagt bij aan educatie, sociale cohesie en culturele ontwikkeling. KPI's: bezoekersgroei van 60.000 (2025) naar 80.000 (2030), inzichtzoekers en harmoniezoekers als kernpubliek, en duurzame samenwerking met lokale en internationale partners. Actieve deelname en belevenis staan centraal in het versterken van maatschappelijke waarde.

Tanja Gonggrijp en Bjørn Berge tekenen het Verdrag van Faro. Beeld: RCE.

Bijlage 2 argumentatie afbouw Basiliek

Door de jaren heen heeft het Museumpark Heilig Land voortdurend zijn profiel en programma aangepast aan maatschappelijke ontwikkelingen en veranderende bezoekersaantallen. Elke fase bracht een verbreding met zich mee: van de verbeelding van Jezus' leven naar Bijbelcultuur, vervolgens naar aan de Bijbel verbonden godsdiensten, en uiteindelijk naar een breed palet van religies, levensbeschouwingen, spiritualiteit en zingeving. Het park is inmiddels uitgegroeid tot een plek waar vrijwel elke stroming een plek heeft gekregen.

We horen vaak verhalen dat de eerste spanningen binnen de Heilig Landstichting ontstonden tussen Vroomans en Suys. Maar hun meningsverschil was niet inhoudelijk van aard. Het ging over de startdatum van de bouw van de basiliek. Het was een praktisch conflict: Suys wilde eerst de Cenakelkerk bouwen, mede door bemoeienis van het bisdom en de bestemming van ontvangen gelden. Ondanks hun onenigheid deelden zij een vurige wens om de basiliek te realiseren. Beiden waren doordrongen van het katholieke geloofsbeeld waarin geloof zichtbaar en tastbaar moest zijn. Hun visie paste bij de katholieke emancipatie: geloof als publieke demonstratie, verbeeld in rituelen, beelden en architectuur. Geloof lag niet besloten in het innerlijk, maar moest gedeeld en beleefd worden.

De Rijksdienst als katalysator van koerswijziging

Rond het jaar 2004/2005 bracht de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed een cruciale wending teweeg door het ensemble van de Heilig Landstichting tot rijksmonument te verklaren. Niet individuele gebouwen, maar het geheel werd erkend als cultureel erfgoed. Deze externe erkenning bood nieuwe kansen. Directeur Gijsbers zag hierin een opening om het park te transformeren tot een intercultureel platform rond de drie wereldgodsdiensten. Toch mislukte dit streven, niet alleen door dalende bezoekersaantallen, maar ook door interne spanningen tussen kerkelijke en museale onderdelen. De bisschoppelijke weerstand tegen nieuwe statuten onderstreepte de diepe verdeeldheid.

In de jaren daarna bleef de koers onduidelijk. De exploitatiesubsidie liep af, en de vraag rees opnieuw: wat is de kern van het museumpark? Gaat het om het leven van Jezus, Bijbelse religies, of een bredere spiritualiteit? Berns verbreedde het aanbod, maar zonder de onderliggende spanningen te adresseren. Van Laarhoven en Van de Ven brachten een nieuwe benadering: religie als lens, niet als object. De katholieke oorsprong werd daarmee ook vermeden.

In 2018 bracht de Rijksdienst opnieuw beweging. Het onderzoeksrapport van Hylkema (2018) kwalificeerde het ensemble als erfgoed van de katholieke emancipatie. Daarop doordenkend zou een museumprogramma naast aandacht voor religie en alle varianten daarvan, ook gericht kunnen zijn op die historische beweging. Daarmee zou het ensemble zelf museaal object zijn en niet zozeer welke achterliggende Bijbels, religieuze, spirituele of levensbeschouwelijke museumboodschap moet worden gepresenteerd. Huidig bestuur en directie volgen deze lijn en kiezen voor beide denklijnen. Zowel het ensemble zelf, haar culturele betekenis en historische achtergrond als een museumprogramma met de achterliggende eigentijdse boodschap rond spiritualiteit en zingeving. Maar die programmering zou dan wel moeten verwijzen naar het oorspronkelijke idee van devotiepark. Met een verwijzing naar deze oorsprong van het devotiepark als bedevaartpark werd in het Toekomstplan 2022-2026 gekozen voor het profiel van "ontmoetingsplaats voor moderne pelgrims". In een omgeving met een buitengewoon erfgoedensemble krijgen bezoekers ruimte voor bezinning. Naast deze cultuurhistorische en spirituele waarden werd in het Toekomstplan 2022-2026 een derde element als essentieel kenmerk toegevoegd, die van het landschap als cultuur- en natuurhistorische waarde. Niet alleen omdat de padenstructuur zelf in het park en de omgeving door RCE als monument werd geregistreerd, maar ook om reden van historische aard. De stichters waren hier niet begonnen als het landschap geen reliëf zou hebben gekend dat in zijn verschijning deed denken aan het landschap

rond Jeruzalem. Daarnaast is de ecologische waarde van grote natuurhistorische erfgoedwaarde als deel van de stuwwal, De Romeinen toonden al hun belangstelling voor deze regio vanwege de bijzondere hoogteverschillen en natuurwaarden. Het landschap met deze lange geschiedenis verdient dus ook een erfgoed-benadering.

Inmiddels heeft het park een profiel verworven als bezinningspark. Naast wijzigingen in statuten, governance, profiel en programma is een andere visie op de bedrijfsvoering in praktijk gebracht. Instellingen voor bijzonder onderwijs, praktijken voor coaching, zorg-, hulpverlening en begeleiding, organisaties voor natuurbehoud alsmede een boeddhistisch zencentrum hebben zich op het park als partner gehuisvest en dragen op hun manier inhoudelijk en financieel bij aan het museumpark. De samenwerking met ongeveer 20 min of meer vast cocreators zorgt voor een eigentijdse netwerkorganisatie met een goede basis.

Als museumorganisatie, partners en cocreators hebben we gedeelde waarden die willen verwijzen naar de katholieke oorsprong van het erfgoed. In ons werk en dagelijks handelen zijn we steeds op reis. We handelen vanuit verschillende perspectieven, kijken met verschillende brillen en vanuit andere invalshoeken. Alle betrokkenen hebben toewijding op hun bijdrage, dat wil zeggen dat het om meer gaat dan het materiele of de financiële kant. Er is altijd wel een ideële en/of spirituele drager bij de inbreng die ieder van ons levert. Het besef van integrale en onderlinge verbondenheid is sterk aanwezig, dat we als park en elk afzonderlijk deel zijn van een groter geheel en in die zin ook overtuigd zijn van de relatie met de gemeenschap op het park en in de omgeving. Ieder voelt zich 'moderne devoot' in het typische karakter van het park dat denken en doen samengaan, dat bezinnen altijd wordt opgevolgd of voorafgegaan door handelen, dat er geen reflectie is zonder actie en andersom.

De programma's in het museumpark van onze organisatie en die van onze partners verwijzen naar zulke waarden. In de educatie- en expositieprogramma's wordt voortdurend gekozen voor de interreligieuze en interculturele insteek. Praktijken en werkzaamheden van partners zoals bijvoorbeeld De Nieuwe Winkel, de stambeelden-kunstenaar en de voedselbos-boer vertrekken vanuit de essentie van wat volgens hen natuur biedt. Spirituele oefening vindt de bezoeker in het boeddhistisch centrum De Zendo, maar ook in een aanbod van yoga en mindfulness tijdens events. De vernieuwde inrichting van het park geeft een nieuwe beleving, een nieuwe route die de erfgoedwaarde van het landschap belicht en hoe mensen deel uitmaken van die natuur. Een deel van het park is her-ingericht door redelijk autonoom en zelfsturend team van 20 vrijwilligers uit het naastgelegen dorp. De onderwijs- en zorgorganisaties die op het park gevestigd zijn laten dagelijks zien dat hun cliënten niet alleen reflecteren en pelgrimeren, maar ook daadwerkelijk presteren in de productie van appelsap en appelcider en het vervaardigen van houtsnijwerken. Er is wederzijdse betrokkenheid tussen museumpark-organisatie en de partners bij de educatie- event- en expositie-programma's die aangeboden worden aan de bezoekers.

De waarden die ons bezielen en het karakter van de bezoekersprogramma's verwijzen weliswaar intrinsiek naar de (vroeg)christelijke grondslag van dit park, maar de oorsprong als uiting van de katholieke emancipatie is onvoldoende expliciet zichtbaar. Dat willen we wel. Natuurlijk vertellen we het verhaal van het ensemble in zijn kwalificatie als hoogtepunt van die beweging en verwijzen we naar onze eigen waarden bij de uitvoering van de programma's, maar het verhaal van de oorsprong moet versterkt worden met zichtbaarheid om die betekenis te laten beklijven.

Voltooiing van de basiliek

Wij denken dat die band met de oorsprong het beste kan worden versterkt door op een of andere wijze het basiliekgebouw te voltooiën. Niet als religieus statement, maar als museaal gebaar: het maakt zichtbaar waar het park uit voortkomt. Het toont de katholieke emancipatiebeweging, waarin

geloof niet louter innerlijk is, maar publiek en verbeeld. Door de basiliek te voltooien, geven we vorm aan de oorsprong van het ensemble en maken we die geschiedenis zelf tot object van museale reflectie. Bovendien ronden we af wat ooit de bedoeling was. Zo'n voltooid gebouw krijgt een andere functie dan oorspronkelijk bedoeld, die van ontmoetingsplaats in het park, waar functies, bezoekers, programma en ervaring samenkomen.

De monumenten in het park zijn waardevol, omdat ze samen een uniek ensemble vormen: een devotiepark dat zijn oorsprong vindt in de katholieke emancipatiebeweging. De basiliek maakt dit ensemble compleet, zowel fysiek als symbolisch. Door haar centrale ligging en hoogte biedt ze uitzicht over het park en fungeert ze als visueel middelpunt. De eredienst vindt plaats in de Cenakelkerk. De basiliek krijgt een nieuwe functie als ontmoetingsplek voor moderne pelgrims. Dit vraagt om afstemming met parochie en omwonenden. De schaal van het gebouw mag niet als overweldigend ervaren worden.

Sinds 2022 is de koers van het museum verbreed: religie en cultuur worden benaderd als vormende kaders voor levensbeschouwing en zingeving. Alle religies en levensbeschouwingen krijgen een gelijkwaardige plek in educatie, presentatie en beleving. Tegelijkertijd erkent de stichting de katholieke oorsprong van het park. De basiliek, met haar sobere baksteenarchitectuur en religieuze symboliek, verbeeldt deze historische context. Een vaste presentatie in het gebouw over de ontstaansgeschiedenis van het park – gebaseerd op grondig historisch onderzoek – kan deze betekenis verdiepen. Zo wordt het erfgoed niet alleen bewaard, maar ook betekenisvol gemaakt voor de toekomst.

Erfgoedbeheer betekent niet alleen bewaren, maar ook verbinden met de toekomst. De katholieke emancipatiebeweging was sociaal, spiritueel en verbindend. Die waarden – gemeenschap, zingeving, ecologie – zijn nog steeds actueel. Ze zijn echter nauwelijks zichtbaar in het huidige programma. De basiliek kan deze waarden tastbaar maken als ruimte voor ontmoeting, reflectie en verdieping. Zo wordt het erfgoed levend en relevant voor nieuwe generaties.

De basiliek is groot, maar past binnen het oorspronkelijke ontwerp. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) ondersteunt voltooiing als cultuurhistorisch verantwoorde keuze. De oorspronkelijke tekeningen uit 1932 vormen de basis. Voltooiing met duurzame materialen en moderne technieken borgt de erfgoedwaarde.

De relatie tussen basiliek en Nebo-klooster, nu niet zichtbaar, wordt hersteld. De zichtlijn vanaf de tweede bouwlaag en het oculus-ontwerp versterken de beleving van het ensemble. De bovenste laag wordt toegankelijk voor bezoekers, zodat zij het geheel kunnen overzien en hun pelgrimstocht kunnen afronden of vooraf kunnen verkennen.

Daarnaast zal het gebouw samenhang en betekenis versterken. Het Museumpark Heilig Land is uitgegroeid tot een spiritueel natuurpark met een ensemble van wereldklasse. Het biedt ruimte aan moderne pelgrims die zoeken naar antwoorden op levensvragen en wordt gedragen door een betrokken gemeenschap. Toch ontbreekt een samenhangend geheel dat de verschillende functies – reflectie, ontmoeting, educatie – verbindt. De voltooiing van de basiliek kan hierin een sleutelrol spelen.

De voltooiing van de basiliek is essentieel voor het realiseren van de doelstellingen van het Museumpark. Het maakt een schaalsprong mogelijk die nodig is om toekomstbestendig te blijven en voorkomt dat het park opnieuw vervalt in wisselende profilering. Het gebouw verwijst expliciet naar de oorspronkelijke boodschap van het erfgoedensemble. Het biedt ruimte voor bezinning en versterkt de rol van het park als plek voor spirituele en levensbeschouwelijke beleving. Met deze toevoeging wordt het verhaal van het park bewaard en doorgegeven aan toekomstige generaties.

Pelgrimshotel in de voltooide Heilig Hart Basiliek

Het uitgangspunt is dat de voltooide basiliek een functie heeft die een gezonde exploitatie mogelijk maakt. Het gebouw biedt niet alleen fysieke ruimte voor ontmoeting en dialoog, maar fungeert ook als poortgebouw met museum-, horeca-, logies- en kantoorfuncties. Het pelgrimspark heeft behoefte aan een mogelijkheid om te overnachten. Een pelgrimage zonder verblijf en uitwisseling is immers incompleet. De hoofdfunctie van het gebouw is die van overnachtingsmogelijkheid met ongeveer 130 kamers. Dat maakt een gezonde exploitatie mogelijk.

De basiliek kan functies bundelen en zo bijdragen aan een samenhangende bezoekerservaring. De basiliek versterkt de aantrekkingskracht van het Museumpark als ontmoetingsplaats voor moderne pelgrimage. Overnachting en pelgrimage horen bij elkaar. Door diverse functies te bundelen in één gebouw – logies, horeca, museumwinkel, ticketverkoop, overnachting – wordt de bedrijfsvoering efficiënter.

De koepelruimte biedt een unieke meerwaarde ten opzichte van andere voorzieningen in de regio. Multifunctionaliteit en samenwerking met partners zijn uitgangspunten in de bedrijfsfilosofie, ook in het basiliekgebouw. De voltooiing trekt aandacht en verhoogt de toeristische waarde van het park als internationaal fenomeen.

De locatie van de basiliek is ideaal voor overnachtingsmogelijkheden. Er is voldoende afstand tot dorpsbebouwing, waardoor een natuurlijke overgang ontstaat tussen dorp en park. De huidige parkeerfaciliteiten zijn toereikend, met ruimte voor uitbreiding voor logeergasten.

Een hotel op deze locatie heeft draagvlak in de omgeving. Het ontwerp uit het Toekomstplan 2018–2022 is breed geaccepteerd. Toevoegingen voor logies en museumfuncties zijn niet verstorend voor de leefbaarheid van het dorp en voorkomen dat elders nieuwe gebouwen moeten worden toegevoegd.

Samenvattend

De voltooiing van de basiliek is geen nostalgisch gebaar, maar een noodzakelijke stap om de oorspronkelijke visie van het Museumpark zichtbaar en beleefbaar te maken. Het gebouw verbindt verleden, heden en toekomst. Het maakt het erfgoedensemble compleet, versterkt de inhoudelijke missie en biedt ruimte voor ontmoeting, reflectie en zingeving.

Door deze stap te zetten, herstellen we de band met de oorsprong van het park – geworteld in de katholieke emancipatie – en creëren we een fundament voor verdere vernieuwing. Zo blijft het Museumpark een betekenisvolle plek voor iedereen die zoekt naar verdieping, verbinding en bezinning.

Daarnaast versterkt de voltooiing van de basiliek de samenhang van het erfgoed en de ensembledachte, het geeft nieuwe betekenis aan oude vormen en opent het ensemble naar de toekomst. Deze voltooiing volgens de oorspronkelijke tekeningen van Jan Stuyt is een cultuurhistorische versterking die de bedoelde relatie in de zichtlijn met het Neboklooster aanbrengt. De voltooiing draagt ook bij aan de realisatie van de doelstellingen van het museumpark, het versterkt de attractiviteit en de bedrijfsvoering van het park en het is de beste plaats voor logies. Met de voltooiing op deze wijze kan het museumpark zijn identiteit verankeren én toekomstgericht blijven.